

יום העצמאות | כיתות ג'-ד'

"מְדִינַת יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה פְתוּחָה
לְעֵלְיָהּ יְהוּדִית וּלְקִבּוּץ גְּלִיּוֹת"

סיפורן המרתק של אסירות ציון, אידיה נודל וחרות טקלה

מבוא

קריאת משה רבנו לפרעה "שְׁלַח אֶת עַמִּי" (שמות, פרק ה') הפכה לסמל מאבקם של יהודים לעלות ארצה למדינת ישראל. החזית המוכרת ביותר הייתה אמנם של יהדות ברית המועצות לשעבר, אך חשוב לומר כי מאבק דומה היה גם מנת חלקם של יהודים במדינות אחרות, כגון אתיופיה, עיראק, מרוקו ותימן.

במגילת העצמאות נכתב כי "מְדִינַת יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה פְתוּחָה לְעֵלְיָהּ יְהוּדִית וּלְקִבּוּץ גְּלִיּוֹת". בשיעור נלמד על מאמצי העלייה מנקודת מבטן של שתי אסירות ציון: אידיה נודל וחרות טקלה. דרכן נכיר לעומק את מאבקם הציוני של יהודים יוצאי ברית המועצות ואתיופיה לעלות ארצה, ונחשף לאתגרי הקליטה שציפו להם.

נראה כיצד ערבות הדדית וחיבור לאומי עתיק, הצליחו להשיב יהודיות ויהודים רבים אל מולדתם, בזכות אומץ ליבן של נשים ותעוזתם של יחידים שהוכרו כ"אסירי ואסירות ציון". בתוך כך, נבחן את תפקידנו כחברה קולטת עלייה ונראה שבסופו של דבר כולנו "רקמה אנושית אחת חיה".

מטרות

- 1 חשיפה לסיפורן של קהילות עולי אתיופיה ויוצאי ברית המועצות בישראל
- 2 היכרות עם המושג אסירי ואסירות ציון באמצעות לימוד סיפורים אישיים
- 3 פיתוח כבוד והערכה כלפי עולים חדשים, בחירותיהם ומאמצייהם
- 4 התנסות במיומנויות של השוואה והמשגה מתוך סיפור
- 5 מהלכה למעשה - עידוד עשייה ומעורבות חברתית

ציוד דרוש

- ← כלי כתיבה, צבעים ומספריים
- ← נספחים מצורפים
- ← מחשב ואמצעי הקרנה - מומלץ

דגשים למורה

- ← השיעור אינו כולל היכרות עם מגילת העצמאות. רצוי להקדים ולהזכיר / להכיר לתלמידים את המגילה על תפקידיה ומשמעויותיה.
- ← בכיתה בה ישנם תלמידים שהם או הוריהם הינם עולים חדשים או ותיקים, חשוב להפעיל שיקול דעת ולפעול ברגישות ביחס לתכנים שבוחרים ולשיח שמתפתח בכיתה.

א. פתיחה

נתבונן יחד בתמונה שצולמה בהפגנת תמיכה למען שחרורה של אידה נודל בתל אביב (1986).

קישור
להורדת התמונה

ארכיון דן הדני, האוסף הלאומי לתצלומים על שם משפחת פריצקר, הספרייה הלאומית

הפגנה למען שחרורה של אסירת ציון אידה נודל – לציון יום הולדתה, תל אביב 1986.

- ❓ מה אתם רואים בתמונה? איזה אירוע מתרחש? מה אופי האירוע?
- ❓ האנשים עומדים במקום מרכזי ליד עיריית תל אביב. מדוע לדעתכם נבחר מקום זה? מה ניתן ללמוד מזה?
- ❓ נסו לקרוא את הכיתוב. מה כתוב על השלטים? מה יש מסביב? שימו לב לדגלים ולכלי הנגינה. איך הם קשורים להתכנסות הזאת? מי מופיעה על התמונה הגדולה?
- ❓ למה חגגו יום הולדת לאידה נודל בישראל על אף שבאותו הזמן היא הייתה בשבי כ'אסירת ציון' בברית המועצות הרחוקה? למה לחגוג אם היא אינה יכולה להשתתף בחגיגות?
- ❓ למה זה איכפת לישראלים שיש יהודים שרוצים לעלות לארץ ולא מאפשרים להם לבוא?

שאלות לדיון

נסכם ונסביר לתלמידים:

מרגש לציין כי "חגיגת יום ההולדת" לאידה נודל התקיימה בזמן שהותה בברית המועצות כאסירת ציון. דגלי ישראל ברקע, והשלטים שמכריזים "יום הולדת שמח" עם שמות הישובים השונים במדינת ישראל, היו מעין 'חיבוק' של תמיכה מרחוק עבור אידה, וחיזקו אותה במאבקה.

ב. היכרות עם סיפורן של אסירות ציון אידה נודל וחרות טקלה

במגילת העצמאות נכתב כי "מדינת ישראל תהא פתוחה לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות", ובהתאם לכך יצאה קריאה נרגשת אל "העם היהודי בכל התפוצות להתלכד סביב הישוב בעליה ובבניין...".

היום נלמד על היבט מיוחד של 'קיבוץ גלויות'. נשמע את סיפורן של שתי נשים שהגיעו בתקופות שונות ממדינות שונות למדינת ישראל, ומתוך הסיפורים שלהן נלמד גם על מאמצי העלייה והקליטה של עולות ועולים אחרים, וכן על הקשר לישראל כמולדת לכל היהודים. נכין ספרון שיספר את סיפורן של כל אחת מהגיבורות.

« דגשים למורה

← בחרו באיזו דמות להתחיל. קראו בכל פעם פרק אחר מסיפור חייהן של טקלה או נודל. הסיפורים מובאים בנספחים (א'+ב'). בהתאם לרמת הכיתה כדאי להחליט האם להקריא לתלמידות/ים את הסיפור ברצף, או לעצור לאחר כל פרק (ניתן לעשות הפסקות לאיור בספרון כמוסבר מטה).

← בקשו מהתלמידות/ים לאייר כל אחד מהעמודים בספרון שגזרו בהתאם למסופר. בכיתות מתקדמות יותר, ניתן לבקש גם לכתוב כותרת או קומיקס לכל פרק.

← ודאו הבנה של המסופר בעזרת שאלות מנחות לאחר קריאת כל אחד מן הפרקים לפני שתמשיכו הלאה. בכיתות שזקוקות לכך, נתווך כל סיפור בנפרד. בכיתות מתקדמות ניתן לחלק את הכיתה לשתי קבוצות. כל קבוצה תעבוד על סיפור אחד מבין השניים (חצי כיתה על כל דמות), ובשלב השני הם יציגו זה לזה את הסיפור שלמדו, וידונו בהבדלים ובנקודות הדמיון ביניהם.

1 נתחיל עם חרות טקלה, שהגיעה מאתיופיה. כדאי להראות לכיתה את דגל המדינה ואת מיקומה על מפת העולם.

2 שאלות לפני הקריאה: מה אתם יודעים על אתיופיה? האם אתם מכירים מישהו שהוא בן/בת לעדה האתיופית?

נספר שכיום חיים בישראל כ-150 אלף בני ובנות העדה האתיופית. בני העדה רצו לעלות לארץ כדי שיוכלו להמשיך לקיים את זהותם היהודית ומתוך כמיהה עתיקה לארץ ישראל ממנה גלו. במשך שנים רבות עלייתם ארצה נאסרה על ידי ממשלת אתיופיה. רבים מהם עלו ארצה למרות זאת, בתמיכה של מדינת ישראל, תוך סיכון חייהם במסעות ארוכים במדבר.

← קראו את סיפורה של חרות טקלה (נספח א').

2 לאחר לימוד סיפורה של חרות טקלה, נעבור לסיפורה של אידה נודל, שהגיעה מברית המועצות (מעצמת על ריכוזית שהתפרקה ב-1991). כדאי להראות

את מיקומה על מפת העולם, ולציין שמדובר במדינה שמנעה זכויות רבות מאזרחיה וכבר אינה קיימת במתכונת זו. יהודים רבים נרדפו בה בשל יהדותם ולא הרשו להם לחגוג חגים יהודיים, ללמוד עברית או לבטא סממנים יהודיים.

3 שאלות לפני הקריאה: האם אתם מכירים עולים מרוסיה או מברית המועצות לשעבר? מה אתם יודעים לומר על התרבות או על השפה שלהם?

נסביר שהעלייה לישראל מברית המועצות ומסביבתה החלה בסוף שנות ה-70. בסוף שנות ה-80 החל גל עלייה גדול במיוחד, במהלכו הגיעו לישראל מעל מיליון עולים תוך עשר שנים. זה היה במקביל לנפילת השלטון אשר אסר על אזרחי המדינה היהודים לעזוב ולעלות למדינת ישראל.

← קראו את סיפורה של אידה נודל (נספח ב').

3 פעילות בעקבות הסיפורים:

← אחר קריאת כל אחד מהסיפורים, כל תלמיד יכין לעצמו ספרון מאויר על אחת מהדמויות.

← ננחה את התלמידות/ים לעצב עמוד שער לכל אחד מהספרים, לבחור שם/כותרת ולאיר את השער. ערכו תערוכה כיתתית.

← חלקו את התלמידים לזוגות בהם כל תלמיד/ה למד/ה על דמות אחרת, ובקשו מהם להציג לחבריהם את סיפורה של האישה עליה למדו.

משימה

ג. פעילות השוואה: מה ניתן ללמוד מסיפורי הגיבורות?

משימה

← בקשו מכל זוג או קבוצה להתייחס להיבט אחד מסיפורן של טקלה ונודל, ולקבוע במה סיפורן שונה ובמה הוא דומה? מה הסיפור שלהן מלמד אותנו על העלייה הציונית לארץ? מה הוא מלמד על היחס שלנו, כוותיקים, לעולים?

להלן רשימת נושאים להשוואה בין הסיפורים, שניתן לחלק לתלמידות/ים:

- ✦ הבית והמשפחה בהם גדלו, ההשכלה והמקצוע שלהן.
- ✦ הקשר והחיבור לישראל בצעירותן.
- ✦ פעילותן כאסירות ציון: כיצד עזרו לאחרים? במה עסקו? שימו לב לפעילותן למען עולים אחרים.
- ✦ הקשיים שהתמודדו עימם: סכנות, מאסר ועוד.
- ✦ למה הן רצו לעלות לארץ?
- ✦ מה עזר להן ונתן תקווה לפני שהגיעו לארץ?
- ✦ הקליטה בארץ: לאן הגיעו? איך הרגישו? במה עסקו?
- ✦ מה חשוב להן שנזכור? מה היו רוצות לבקש מהחברה הישראלית?
- ✦ אילו תכונות שלהן בלטו לדעתכם? מה חשוב ללמוד מכל אחת מהן?

מצרפת טבלה עם נקודות השוואה לשימוש המורות

נקודות דמיון

- ← שתיהן קיבלו השכלה כילדות
- ← שתיהן סיכנו את חייהן כדי לעזור ליהודים לעלות לארץ
- ← שתיהן פעלו כנגד המשטר במדינה בה חיו
- ← שתיהן ישבו בכלא ועמדו למשפט
- ← שתיהן עלו לבסוף לישראל והוכרו כ"אסירות ציון"
- ← שתיהן המשיכו לפעול למען עולים אחרי שהגיעו ארצה

נקודות שוני

- ← המדינה והתרבות ממנה באו
- ← חרות גדלה בבית עם זהות יהודית וציונית חזקה יותר
- ← אידה לא הקימה משפחה משלה

דיון מסכם לאחר עבודת ההשוואה:

2 נבקש מהתלמידות/ים לשתף את המסקנות שלהם לפי הנושאים עליהם עבדו, ונשאל: **מה ניתן ללמוד מתוך ההשוואה שעשינו?**

נסכם ונסביר: מתוך ההשוואה נגלה כי רב הדומה על השונה, וכי ניכר שלפנינו שתי נשים ציוניות ואמיצות, שהיו מוכנות להקריב הרבה מאוד, עד כדי סיכון חייהן, כדי לעזור לבני עמם לצאת מהמדינות שבהן חיו ולעלות ארצה.

ד. סיכום השיעור

1 נשאל את התלמידות/ים:

- 2 מתוך ההיכרות עם סיפורן של חרות טקלה ואידה נודל, מהי לדעתכן המשמעות של להיות 'אסירת ציון'?
- 2 מה למדתם על אסירי ואסירות ציון שלא ידעתם קודם?
- 2 מדוע חשוב ללמוד על הסיפורים שלהם?
- חשוב להדגיש שהתואר 'אסירת ציון' הוא תואר כבוד.

נשאל:

- 2 מי יקבל את התואר הזה ולמה? מה הייתם כותבים לאסירת ציון שלמדתם עליה בתעודת ההוקרה?
- בהקשר זה כדאי להסביר את משמעות המילה 'ציון' (אחד מ-70 שמותיה של ירושלים שהפך לכינוי גם לארץ ישראל וגם לעם ישראל, וממנו נגזר המושג 'ציונות').

- 2 נעמי שמר הקדישה שני שירים לאידה נודל. השיר "שלום לך, אידה נודל" שהולחן על ידי אריאל הורוביץ, הבן של שמר, והשיר "מה שלומך אחות?" שזכה ללחן ולביצועים רבים.

קישור לשמיעת השיר
"מה שלומך אחות?"

קישור לקריאת השיר
"שלום לך, אידה נודל"

ניתן לבחור אחד מן השירים, ולהתמקד בתחושת **שותפות הגורל** שעולה מתוכם: "אישה זרה, ובכל זאת אחותי". בראיונותיה השונים סיפרה אידה נודל שבזמן שהותה בגלות הרחוקה כאסירת ציון, המחוות הללו חיזקו אותה מאוד.

- 2 למה היה חשוב לנעמי שמר לתמוך באידה נודל? למה חשוב לנו כישראלים להוקיר את הפעילות של אסירות ציון?

"מהלכה למצפה"
הצעה לפעילות מסכמת

שלוש הצעות לבחירתכם:

משימה

א. נעשה גם אנחנו מחווה של הבעת הערכה. כתבו תעודות הוקרה לאחת משתי אסירות הציון עליהן למדנו (ניתן להיעזר ב**נספח ג'**).
תארו את הסיבות שבגללן בחרתם להעניק לה את תעודת ההוקרה. מה למדתם מהסיפור שלה?
איזה מסר אתם לוקחים איתכם הלאה? מה היה חשוב לכם לומר לה?

משימה

ב. יום העצמאות בפתח. מה הקשר בין יום העצמאות, לבין סיפורי העליות הציוניות השונות?
כיצד ניתן לחבר בין סיפורי העלייה הללו, לבין חגיגות יום העצמאות? נסו להציע מנהג חג חדש.
ג. בהתאם לכיתה ניתן להקרין את הסרטונים הבאים ולהעמיק את השיח על המושג 'אֶסִירֵי צִיּוֹן'.

עדויות אסירי ציון -
מזרח אירופה

8:24
דקה

עדויות אסירי ציון -
יוצאי אתיופיה

6:08
דקה

ספורה *ל* חרות טקלה
אייר/ה:

1

בתמיכת Jewish Federation of Greater MetroWest NJ
iRep - The Israeli Religious Expression Platform

עובד על-ידי צוות מכון שיטים (הציטוטים הישירים - מסומנים ב"מירכאות כפולות" - ומידע נוסף מתוך כתבה באתר "דבר")

מי אני? איזו ילדות הייתה לי?

קוראים לי חרות טקלה. נולדתי בשנת 1938 בכפר קנארה שבאיתיופיה. הרבה ילדים, ובעקרו ילדות, בכפר שלי לא למדו בבית הספר. אבל אבא שלי חשב שלמוּדים והשכלה חשובים מאוד, לכן נשלחתי לבית ספר ולמדתי עד לסיום התיכון. אחרי התיכון, למדתי בבית ספר לאחיות וסימתי אותו בהצטיינות. אחר כך התחתנתי ועברתי לגור בעיר הבירה של איתיופיה אדיס אבבה.

2

איך נקשרתי לארץ ישראל?

המשפחה שלי הייתה משפחה ציונית. "תמיד רציתי לעלות, עוד מאז שהייתי ילדה. אבא היה מספר לנו תמיד שהבית שלנו והארץ שלנו זו ישראל... יום אחד נגיע לישראל. אבא והאחים תמיד היו מדברים ככה".

כל בני המשפחה שלי היו מערבים מאוד בקהילה. הם עזרו להרבה יהודים בסביבה הקרובה שהגיעו גם אלינו הביתה, וגם בכפרים הרחוקים יותר.

3

איך הפכתי ל"אסירת ציון"?

כאשר חייתי ב"אדיס אבבה" הכרתי פעילים ציוניים (אנשים שפועלים למען עלית יהודים לארץ) והצטרפתי אליהם, למרות שבאתיופיה זה היה אסור. עזרתי לאנשים לעלות לישראל. עזרתי בארגון מסמכים, בהסתרת העולים ובמתן טפול רפואי.

"זה היה לא חקי ומאוד מסכן. משטרה ובלשים עקבו אחרינו... עבדתי מאוד בזהירות ויצרתי קשרים בכל מקום... התחלתי לעזר לאנשים לעלות".

בשנת 1986, השלטונות באתיופיה עצרו אותי.

4

איך שמרתי על התקוה במאסר רחוק מישראל?

יש לי שמונה ילדים. כשנאסרתי, חמשה מהילדים שלי כבר עלו לארץ וזה נתן לי תקווה. זאת הייתה אחת התקופות הקשות בחיים שלי. למרות זאת, הצלחתי להחזיק מעמד ולא להסגיר אף אחד מהחברים שלי. ידעתי שאני צריכה לעלות לארץ ולהתאחד עם המשפחה שלי.

5

איך עליתי לארץ? איך נקלטתי בה? (מה חשוב לי להגיד לכם?)

אחרי כשנתיים בכלא באתיופיה, שחררתי ועליתי לארץ עם שלשת ילדי הקטנים. כששאלו אותי איך הרגשתי כשעליתי ארצה, עניתי בחיוב: "זה מה שתמיד רציתי". אחרי שעליתי לארץ, הכרתי כ"אסירת ציון". בהתחלה גרתי בחולון ואחר כך עברתי לגור בהדרה. "כשהגעתי לארץ... עבדתי בבית יולדות ואחר כך הלכתי ללמד באלפון. אני מנסה לעזר כמה שיותר לכל מי שצריך, כמו שעשיתי באתיופיה כך גם כאן. אני מסתובבת הרבה ומספרת את הספור שלי של אסירי ציון ושל העולים. זה ספור חשוב, הוא חלק מההיסטוריה שלנו, ואני יודעת שיזכרו אותו".

6

ספורה *ל* אידרה נודל

אייר/ה:

1

בתמיכת Jewish Federation of Greater MetroWest NJ
iRep - The Israeli Religious Expression Platform

עובד על-ידי צוות מכון שיטים (הציטוטים הישירים - מסומנים ב"מירכאות כפולות" - ומידע נוסף מתוך הבלוג "עונג שבת",
וספרה של אידה נודל, "יד בחשיכה: אוטוביוגרפיה של אסירת ציון", 1994)

מי אני? איזו ילדות הייתה לי?

נולדתי ברוסיה בשנת 1931. אמא שלי הייתה גננת ואבא שלי היה קצין בצבא האדם. הוא נהרג
כשנלחם במלחמת העולם השנייה, כשהייתי בת 12.
כשהיינו ילדות, אחותי ואני למדנו בבית ספר לא יהודי, למרות שבברית המועצות חיו כ-3
מיליון יהודים. בבית שמרנו רק על חלק מסמלי המסורת היהודית, בעיקר בחגים ובמועדים.
אני זוכרת שאת תקופות הקיץ אני ואחותי היינו מבלות בבית של סבא, שהיה קרוב יותר למסורת
היהודית. דרכו הפכנו טוב יותר את המנהגים היהודיים.

2

איך נקשרתי לארץ ישראל?

כשלימדתי כלכלה באוניברסיטה במוסקבה (בירת רוסיה של היום), היה מאוד לא פשוט להיות יהודיה. לא היו עוד יהודים שלמדו אתי. סבלתי מהצקות רבות בגלל זה, אבל זה רק חזק את הקשר שלי ליהדות.

בשנת 1970 קרה משהו רציני. קבוצת יהודים השתלטו על מטוס ריק ונסו לברח מברית המועצות (קראו לזה "מבצע חתונה"). הם לא הצליחו לברח, ובגלל מה שהם עשו, השלטון הקשה יותר על כל היהודים.

בשבילי נסיון הבריחה הזה היה מאוד חשוב. הוא גרם לי לחשב על הזהות היהודית שלי, ולרצות לעלות למדינת ישראל.

3

איך הפכתי ל"אסירת ציון"?

15 שנים שלחתי בקשות יציאה מברית המועצות כדי לעלות לארץ. פטרתי מהעבודה בגלל הרצון שלי לעזב. התחלתי לעזר לחברים שהיו במאסר בגלל הפעילות הציונית שלהם. שלחתי להם ספרים ותרופות לכלא. השתתפתי בהרבה הפגנות וניסיתי לדבר עם אנשים חשובים מכל העולם כדי שיעזרו לנו לעזב ולהגיע לישראל.

בגלל כל זה נחקרתי ונעצרתי. בבית המשפט אמרתי לשופט שאלו היו "השנים הקשות והנפלאות ביותר בחיי" כי בהן "למדתי לצעד בראש זקוף, כאדם גאה וכיהודיה גאה". בזכות כל הפעילות שלי התפרסמתי כסמל למאבק שלנו בעולם. קראו לי "אמא של אסירי ציון". הרבה מנהיגים חשובים כתבו לי ודאגו לי, ואפלו עשו עלי סרט!

4

איך שמרתי על התקוה במאסר רחוק מישראל?

אחד הענשים הקשים שקבלתי כאסירת ציון, היה לגור במשך ארבע שנים בכפר מבודד בסיביר הרחוקה. היה לנו מעט מאוד אכל והיה שם קר מאוד. בשיחת טלפון אחת עם אחותי, היא ספרה לי שנעמי שמר כתבה לכבודי שיר שנקרא "שלום לך, אידה נודל". התרגשתי מאוד מהמלים של השיר. נעמי שמר כנתה אותי "אחותי" ואחלה לי "את כל האור וכל התקלת שבארץ ישראל". זה מאוד חזק אותי לדעת שלמרות שהשלטון בברית המועצות מאוד נגדי, בישראל זוכרים אותי וכותבים עלי שיר בעתון. כשהייתי בשבי קבלתי מעל 20 אלף מכתבי תמיכה מכל העולם!

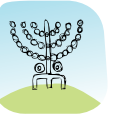
5

איך עליתי לארץ? איך נקלטתי בה? (מה חשוב לי להגיד לכם?)

בשנת 1987, לאחר 15 שנים של מאבקה ותקוה לעלות למדינת ישראל, עליתי לארץ. קבלו את פני בטקס גדול ומכבד, עם משתתפים מכל העולם. אחרי שהגעתי לישראל המשכתי לעזר לעולים שהגיעו מברית המועצות לשעבר ומרוסיה. עזרתי בעקרו לילדי העולים ללמד את השפה ולהצליח בלמודים. אני חושבת שאנחנו בישראל יכולים להשתדל יותר כדי לעזר לעולים החדשים. כתבתי ספר שמספר על קורות חיי, כדי שילדים ואנשים לא ישכחו את המאבקה שלנו.

* בשנת 2021 נפטרה אידה נודל בגיל 90.

6

”אָנוּ, _____ ,

בוֹחֲרִים לְהַעֲנִיק תְּעוּדַת הוֹקְרָה זוֹ לְאִסִּירוֹת צִיּוֹן

, _____

כָּאוֹת הָעֶרְכָּה עַל

מָסַר חָשׁוּב שֶׁלְּמִדְּנוּ מִסְּפוּרָךְ

חָשׁוּב לָנוּ לִזְמַר לָךְ

עַל הַחֲתוּם :
